

77. IRENA ZOFIA MAZARAKI

1. DATA I MIEJSCE URODZENIA I ŚMIERCI. Ur. 11 VIII 1912 Trzebinia [w jednym z życiorysów podała: Siersza Wodna koło Trzebini] (ówcześnie powiat chrzanowski, Wielkie Księstwo Krakowskie, Cesarstwo Austro-Węgierskie), zm. 5 IX 1995 Chrzanów.

2. RODZINA. Ojciec – Eugeniusz Maksymowicz (1881–1954), inżynier pracujący przy budowie elektrowni w Sierszy i urzędnik techniczny Elektrowni Miejskiej w Krakowie; matka – Jadwiga z domu Pobudkiewicz (1883–1945); brat – Wiesław (1913–1979), architekt; mąż – Mieczysław Mazaraki (1913–2003), przyrodnik, nauczyciel szkół średnich w Chrzanowie, współtwórca i dyrektor Muzeum w Chrzanowie (ślub 26 IX 1946 w kościele p.w. św. Mikołaja w Chrzanowie); synowie – Michał, mgr inż.

elektronik, Jerzy, specjalista w dziedzinie handlu zagranicznego.

3. WYKSZTAŁCENIE. 1919/1920–1923/1924 – Szkoła Powszechna Sióstr Urszulanek w Krakowie, 1924/1924–1930/1931 – Państwowe Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Wandy w Krakowie, 1931 – egzamin dojrzałości tamże. Studia na Uniwersytecie Jagiellońskim: 1931/1932 – na Wydziale Rolniczym, 1932/1933–1938/1939 – na Wydziale Filozoficznym w zakresie botaniki i matematyki. 1938/1939 – roczne Studium Pedagogiczne UJ.

4. STOPNIE NAUKOWE I DANE BIBLIOGRAFICZNE ROZPRAW. 31 V 1946 – mgr filozofii w zakresie botaniki na podstawie rozprawy „Rodzaj *Nicotiana* ze szczególnym uwzględnieniem uprawy tytoniu” [praca niepublikowana] napisanej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJ, promotor: prof. Władysław Szafer.

5. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ. Szkolnictwo wyższe: od 1936 do wybuchu II wojny światowej – w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego u prof. Kazimierza Piecha (jako wolontariuszka). Podczas okupacji nie pracowała; opiekowała się niedomagającymi rodzicami. Po zakończeniu II wojny

światowej do IX 1946 – stypendystka Ministerstwa Oświaty w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin UJ u prof. W. Szafera; równocześnie była sekretarką naukową profesora. Szkolnictwo średnie: 1946/1947–1948/1949 – nauczycielka w Gimnazjum i Liceum im. Stanisława Staszica w Chrzanowie, 1960/1961–1965/1966 – bibliotekarka tamże, 1952/1953 – nauczycielka kontraktowa w Technikum Mechaniczno-Elektrycznym w Chrzanowie, 1953/1954 – nauczycielka w Liceum dla Wychowawczyń Przedszkoli w Chrzanowie, 1959/1960–1960/1961 – nauczycielka w Studium Nauczycielskim w Krzeszowicach. Równocześnie: wykonywała prace zlecone dla Instytutu Botaniki PAN, m.in. współpracowała w latach 50. XX w. przy prowadzeniu badań nad rekultywacją nieużytków przemysłowych w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym. Muzeum w Chrzanowie: 1966–1979 – adiunkt, następnie kustosz, a w końcu starszy kustosz Działu Przyrody i Ochrony Środowiska. Równocześnie: 1966–1978 – udział w pracach utworzonej przy Muzeum w Chrzanowie grupy botaniczno-zoologicznej Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej Krakowskiego Oddziału Polskiej Akademii Nauk. 30 IV 1979 – emerytowana; po przejściu na emeryturę nadal pracowała w Muzeum w Chrzanowie na pół etatu do 23 III 1990.

6. PODRÓŻE NAUKOWE. Nie odbywała.

7a. ZAKRES BADAŃ BOTANICZNYCH. Florystyka i ochrona przyrody, etnobotanika.

7b. LICZBA WSZYSTKICH PUBLIKACJI BOTANICZNYCH, MIEJSCE OPUBLIKOWANIA PEŁNEJ BIBLIOGRAFII PRAC, WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC. Opublikowała co najmniej 6 prac botanicznych. Pełna bibliografia opublikowana w: Z. Mazur (red.), 2010. *50 lat Muzeum w Chrzanowie. Irena i Mieczysław Mazarakowie*. [W:] *Chrzanowskie Zeszyty Muzealne*, t. 2, s. 76–78. Wykaz prac botanicznych [opublikowanych pod nazwiskiem Maksymowicz–Mazaraki, następnie – Mazaraki]: 1. 1957. Araukaryty w arkozie kwaczalskiej jako zabytek przyrody. *Wszechświat* 1957: 235–236; 2. 1973. Rośliny naczyniowe Ziemi Chrzanowskiej. *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej* 2: 7–55; 3. 1979. Rośliny naczyniowe młak, torfowisk, bagien i wód doliny Wisły i Przemyśły

w Ziemi Chrzanowskiej. *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej* 7 (J. Litwiniszyn (red.), Zagrożenie i ochrona środowiska przyrodniczego Ziemi Chrzanowskiej i Pustyni Błędowskiej): 153–163; 4. 1979. Rośliny naczyniowe Ziemi Chrzanowskiej. Cz. II. *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej* 7 (J. Litwiniszyn (red.), Zagrożenie i ochrona środowiska przyrodniczego Ziemi Chrzanowskiej i Pustyni Błędowskiej): 109–151; 5. 1981. Zbiorowiska kserotermiczne roślin naczyniowych regionu chrzanowskiego. *Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej* 8: 215–222; 6. 1986. *Zaginione oraz rzadkie rośliny i zwierzęta regionu chrzanowskiego*. Wyd. LOP, Chrzanów, ss. 16 [współautor: M. Mazaraki].

7c. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE. Odkryła nieopisany fragment chromosomu w jądrze komórki sosny. W ramach stypendium otrzymanego w l. 1945–1946 prowadziła badania naukowe nad rodzajem *Sedum*. Opublikowała: opis pochodzenia araukarytów w arkozie kwaczalskiej, miejsca ich występowania oraz informację o wcześniejszych badaniach Mariana Raciborskiego [patrz p. 7b, poz. 1], dwa spisy gatunków roślin naczyniowych znalezionych na Ziemi Chrzanowskiej – pierwszy obejmuje 620 gatunków [patrz p. 7b, poz. 2], a drugi – 587, w tym 283 nienotowanych w poprzedniej pracy [patrz p. 7b, poz. 3], wykaz 209 gatunków roślin naczyniowych występujących na młakach, torfowiskach, bagnach i wodach doliny Wisły i Przemszy na Ziemi Chrzanowskiej [patrz p. 7b, poz. 2] oraz wykaz gatunków roślin zbiorowisk kserotermicznych Ziemi Chrzanowskiej sporządzony na podstawie danych zielnikowych: Zielnik ODF PAN Kraków – 96 gatunków, Zielnik Muzeum w Chrzanowie – 65 gatunków [patrz p. 7b, poz. 5].

Badania botaniczne prowadziła przez całe życie, jednakże rzadko publikowała ich wyniki. Szczegółowe sprawozdania z następujących prac znajdują się w Muzeum w Chrzanowie: 1) badania botaniczne na terenie powiatu chrzanowskiego: 1966–1970 – flora roślin naczyniowych, 1970–1975 – flora synantropijna, 1983 – gatunki rzadkie i zaginione, 1983 – poszukiwania stanowiska *Epipactis microphylla* Sw. na Górze Zamkowej w Lipowcu-Wygiełzowie, 1988 – badania

florystyczne na terenach zalewowych w rejonie Beskidu Małego; 2) projekty (współautor: Mieczysław Mazaraki) rezerwatów w obrębie Skalek Gaudynowskich, Bukowicy, Grodziska i Lipowca (1968–1985); 3) inwentaryzacja zabytkowych drzew na terenie Chrzanowa i powiatu (1982–1985); 4) inwentaryzacja parków podworskich Ziemi Chrzanowskiej (1970, 1977, 1989); 5) badania etnobotaniczne: 1968–1973 – zwyczaj święcenia ziół w dniu 15 VIII (Matki Boskiej Zielnej), 1970–1973 – ogrody przyzagrodowe (Jankowice, Brzezinka, Wygiełzów, Włosień k. Kwaczały, Filipowice), 1974 – „jak dawniej babki robiły tabakę”, 1984 – rośliny lekarskie stosowane przez ludową zielarkę w Stryszawie k. Sucheja Beskidzkiej.

8. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, ORGANIZATORSKA I KOLEKCYJONERSKA. Podczas II wojny światowej brała udział w tajnym nauczaniu. Po ślubie i zamieszkaniu w Chrzanowie uczyła matematyki w tamtejszym Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Staszica, w Technikum Mechaniczno-Elektrycznym i w Liceum Wychowawczyń Przedszkoli, uczyła botaniki i matematyki w Studium Nauczycielskim w Krzeszowicach. Udzielała w domu lekcji matematyki w zakresie szkoły średniej w czasie, gdy nie pracowała ze względu na opiekę nad nowo narodzonymi synami. Od 1950 roku weszła w skład nieoficjalnego Komitetu Organizacyjnego Muzeum Ziemi Chrzanowskiej. Położyła wybitne zasługi w organizacji i wszystkich kierunkach działalności Muzeum, przede wszystkim zaś w organizacji badań fizjograficznych, etnograficznych i tworzeniu dokumentacji naukowej muzealiów oraz zbiorów archiwalnych; zainicjowała kolekcje: krakowska biżuteria ludowa, ceramika regionalna oparta na dawnych wzorach i formach, strój ludowy (zwłaszcza gorsety, chusty i zapaski). Zorganizowała zielnik Muzeum (Herbarium Musei Orbis Chrzanoviensis), w którym znalazły się jej własne zbiory i męża liczące ok. 3000 arkuszy (oraz zbiór konchiologiczny, okazy dermoplastyczne, kolekcja skał i minerałów). Okazy pochodzące z jej wieloletnich badań są przechowywane w zbiorach Działu Przyrody Muzeum w Chrzanowie. Była autorką scenariuszy wielu

czasowych wystaw przyrodniczych oraz kilku stałych ekspozycji muzealnych. Interesowała się etnologią, m.in. zielarstwem, ceramiką regionalną i białym haftem chrzanowskim. Była miłośniczką osobliwych rzeczy, muszli, haftów, drobnych biżuteryjnych przedmiotów. Kolekcjonowała miniaturowe wydawnictwa i poezje o przyrodzie, karty pocztowe z okresu międzywojennego, ryciny i reprodukcje o różnorodnej tematyce, wśród nich cykl: madonny polskie i kwiaty.

9. DZIAŁALNOŚĆ W INNYCH DZIEDZINACH. Od 1947 działała w Lidze Ochrony Przyrody, próbowała wtedy ratować przed zniszczeniem zagrożone zbiorowiska roślinne i zabytkowe drzewostany w regionie chrzanowskim. Muzeum w Chrzanowie posiada zebrane przez nią materiały dotyczące ikonografii motywu winorośli i przedmiotów z drewna cisowego. Fotografowała. Opublikowała monografię *Zapaska ludowa regionu chrzanowskiego* (1971). W dziedzinie sztuki prowadziła w latach 70. XX w. badania terenowe nad czarnym marmurem w powiecie chrzanowskim. W Dziale Historii (później Historii i Kultury Regionu) Muzeum w Chrzanowie powiększała zespół guzów kontuszowych, jej autorstwa jest znaczna część zbiorów numizmatycznych wraz z opisami. 1971 – zorganizowała (współpracując z Anną Oczkowską) międzywojewódzki konkurs na plastykę ludową i pozyskała wyroby ceramiczne pochodzące z warsztatów działających jeszcze na Ziemi Chrzanowskiej. Zawsze starała się służyć chrzanowskim etnografom doświadczeniem, wiedzą i rozległymi kontaktami z mieszkańcami okolicznych wsi. Wspierała męża w pracy nad książkami *Z sokolami na łowy* i *Łowiectwo w Polsce*. Była członkiem NSZZ „Solidarność” Pracowników Kultury, od VII 1989 – członkiem Klubu Inteligencji Katolickiej przy kościele p.w. św. Mikołaja w Chrzanowie.

10. WAŻNIEJSZE GODNOŚCI I STANOWISKA W INSTYTUCJACH, TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I REDAKCJACH. Przez kilka lat pełniła funkcję sekretarza Szkolnego Koła Ligi Ochrony Przyrody w Gimnazjum i Liceum im. St. Staszica w Chrzanowie. Przez wiele lat była sekretarzem chrzanowskiego oddziału LOP.

1950–1960 – sekretarz Społecznego Komitetu Organizacyjnego Muzeum Ziemi Chrzanowskiej. 1960–1979 – kierowała Działem Przyrody Muzeum w Chrzanowie.

11. NAJWAŻNIEJSZE WYRÓŻNIENIA I ODZNACZENIA. Odznaka „Zasłużony Działacz Kultury” [brak bliższych informacji], 1978 – medal „Mecenas Sztuki” za propagowanie sztuki współczesnej i patronowanie krakowskiej Grupie Twórczej „Postawy” (wraz z mężem). Formy pośmiertnego utrwalenia pamięci: 1997 – otwarcie wystawy w Muzeum w Chrzanowie pt. „Pasje życia Ireny Mazaraki”, 24 II 2004 – nadanie Muzeum w Chrzanowie imienia Ireny i Mieczysława Mazarakich, 14 II 2008 – otwarcie w holu budynku głównego Muzeum w Chrzanowie wystawy poświęconej Irenie i Mieczysławowi Mazarakim, 6 VI 2010 – odsłonięcie poświęconej Irenie i Mieczysławowi Mazarakim tablicy pamiątkowej na kamiennym cokole w ogrodzie „Domu Urbańczyka” Muzeum w Chrzanowie.

12. INNE INFORMACJE. Podczas II wojny światowej dorywczo uczestniczyła w akcjach charytatywnych w Krakowie. Po ślubie zrezygnowała z pracy naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim i przeniosła się na stałe z Krakowa do Chrzanowa. Cechowała ją niezależność wewnętrzna i panowanie nad sobą, była systematyczna i wytrwała. Pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Chrzanowie.

13. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ. Archiwalne: Archiwum UJ, sygn. KM 56 (Irena Maksymowicz), SP 16 (Wykaz przyjętych na Studium Pedagogiczne w latach akad. 1927/28–1951/52). Publikowane: E. Jeleń, 2000. *40 lat Muzeum w Chrzanowie*. Chrzanów, ss. 62; E. Jeleń, 2010. Irena Zofia Mazaraki 1912–1995. [W:] *Chrzanowskie Zeszyty Muzealne*, t. 2 (Z. Mazur (red.), *50 lat Muzeum w Chrzanowie. Irena i Mieczysław Mazarakowie*), s. 30–36; E. Jeleń, [w druku]. *Irena Zofia Mazaraki (1912 – 1995). Botanik, współtwórczyni Muzeum w Chrzanowie, miłośniczka kultury ludowej*. [W:] A. Spiss, Z. Szromba-Rysowa (red.), *Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne*, t. III. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego

w Krakowie, Wrocław – Kraków; W. Szafer, 1973. *Wspomnienia przyrodnika. Moi profesoremie – moi koledzy – moi uczniowie*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, ss. 315, cyt. s. 173; W. Wojewoda, 1997. Mgr Irena Mazaraki (1912–1995). *Wiadomości Botaniczne* 41(1): 47–49. Informacje pisemne uzyskane od syna – mgr. inż. Michała Mazaraki.

14. MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE. Archiwalne: Muzeum w Chrzanowie. Publikowane: Z. Mazur (red.), 2010. *50 lat Muzeum w Chrzanowie. Irena i Mieczysław Mazarakowie*. [W:] *Chrzanowskie Zeszyty Muzealne*, t. 2; W. Wojewoda, 1997. Mgr Irena Mazaraki (1912–1995). *Wiadomości Botaniczne* 41(1): 47–49.

Piotr KÖHLER